

**ZAMONAVIY O‘ZBEK ADABIY TILINING RIVOJLANISH OMILLARI VA
TENDENSIYALARI****Ne‘matova Ruxshona Tohir qizi****Azimboyeva Gulsevar Shuxratjon qizi***Chirchiq davlat pedagogika universiteti O‘zbek tili va adabiyoti
yo‘nalishi kechki ta’lim 1-bosqich talabalari***Ilmiy rahbar: Turg‘unpo‘latov Diyorbek Ro‘zmamat o‘g‘li***Chirchiq davlat pedagogika universiteti O‘zbek tilshunosligi kafedrasi o‘qituvchisi
d.turgunpolatov@cspu.uz***Annotatsiya:**

Mazkur mavzuda zamonaviy o‘zbek adabiy tilining rivojlanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar hamda bugungi kundagi taraqqiyot tendensiyalari tahlil qilinadi. Xususan, ijtimoiy-siyosiy jarayonlar, globallashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivoji, ommaviy axborot vositalari va ta’lim tizimining til taraqqiyotidagi o‘rni yoritiladi.

Kalit so‘zlar: *zamonaviy o‘zbek tili, adabiy til, til taraqqiyoti, globallashuv, leksik yangilanish, terminologiya, nutq madaniyati, til me‘yorlari.*

KIRISH

Zamonaviy o‘zbek adabiy tili milliy til taraqqiyotining muhim bosqichi bo‘lib, u jamiyat hayotidagi ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy o‘zgarishlar bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanib bormoqda. Bugungi globallashuv davrida til nafaqat aloqa vositasi, balki milliy o‘zlikni ifodalovchi, ma’naviy merosni saqlovchi va uni keyingi avlodlarga yetkazuvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu bois o‘zbek adabiy tilining hozirgi holati, uning rivojlanish yo‘nalishlari va unga ta’sir etuvchi omillarni ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Hozirgi kunda o‘zbek adabiy tilining taraqqiyotiga bir qator omillar ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi, xalqaro aloqalarning kuchayishi natijasida tilning leksik tarkibi boyib bormoqda, yangi termin va atamalar kirib kelmoqda. Shu bilan birga, til me‘yorlarini saqlash, nutq madaniyatini yuksaltirish, adabiy tilning barqarorligini ta’minlash kabi vazifalar ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Zamonaviy o‘zbek adabiy tilining rivojlanish omillari va tendensiyalarini yoritishda mavjud ilmiy manbalar muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Bu boradagi tadqiqotlar til

taraqqiyotining turli omillar — ijtimoiy, siyosiy, madaniy hamda texnologik jarayonlar bilan chambarchas bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Xalqaro tadqiqotlar orasida S. Shazamanov va B. Djuraev tomonidan olib borilgan izlanishlar alohida e‘tiborga loyiq. Ular o‘z ishlarida o‘zbek tilining rivojlanishini davlat til siyosati, ta‘lim tizimi va globallashtiruv jarayonlari bilan bog‘liq holda tahlil qiladi. Mualliflar tilning zamonaviy bosqichdagi taraqqiyoti ko‘p jihatdan uning ijtimoiy hayotdagi faol qo‘llanilishiga bog‘liqligini ta‘kidlaydi. Ayniqsa, yangi terminlarning kirib kelishi va tilning funksional kengayishi muhim tendensiya sifatida ko‘rsatib beriladi [1; 296].

Yana bir xalqaro yo‘nalishdagi tadqiqotlarda o‘zbek tilining global makondagi o‘rni, uning boshqa tillar bilan o‘zaro aloqasi va integratsiya jarayonlari yoritiladi. Bu ishlar til taraqqiyotida tashqi omillar, xususan, xorijiy tillar ta‘siri va xalqaro ilmiy-madaniy aloqalarning ahamiyatini ochib beradi. Natijada o‘zbek tilining leksik tarkibi boyib borayotgani va yangi kommunikativ imkoniyatlar yuzaga kelayotgani qayd etiladi [2; 156].

Mahalliy tadqiqotlarda esa masalaga ko‘proq milliy nuqtai nazardan yondashiladi. Jumladan, G‘. Abdurahmonov o‘z ishlarida o‘zbek adabiy tilining tarixiy taraqqiyot bosqichlarini tahlil qilib, uning shakllanishi uzoq tarixiy jarayon natijasi ekanini asoslab beradi. Muallif til rivojida ijtimoiy muhit, adabiy meros va madaniy omillarning muhim rol o‘ynashini ta‘kidlaydi [3; 112].

Boshqa mahalliy tadqiqotlarda zamonaviy o‘zbek tilining rivojlanishiga axborot texnologiyalari va internetning ta‘siri keng yoritiladi. Xususan, yangi kommunikatsiya vositalari tilning tezkor yangilanishiga, yangi uslubiy shakllarning paydo bo‘lishiga olib kelayotgani qayd etiladi. Shu bilan birga, ayrim hollarda til me‘yorlariga rioya qilinmasligi muammosi ham tilga olinadi [4; 87].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Zamonaviy o‘zbek adabiy tilining rivojlanishi murakkab va ko‘p qatlamli jarayon bo‘lib, u faqat tashqi ta‘sirlar yoki tarixiy omillar bilangina emas, balki jamiyatning ichki ehtiyojlari, kommunikativ talablar va til egalarining faoliyati bilan ham belgilanadi. Bugungi kunda til taraqqiyotida eng sezilarli jihatlardan biri — funksional kengayish, ya‘ni tilning yangi sohalarni qamrab olishi va turli kommunikativ vazifalarni bajarish imkoniyatining ortib borayotganidir. Shu bilan birga, til tizimida sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar har doim ham bir xil yo‘nalishda kechmaydi: ayrim holatlarda me‘yorlashuv kuchaysa, boshqa holatlarda erkinlashuv tendensiyasi ustun keladi. Bu esa adabiy til va ommaviy nutq o‘rtasidagi tafovutning nisbatan ortishiga sabab bo‘lishi mumkin. Natijada zamonaviy o‘zbek adabiy tili bir tomondan barqaror me‘yorlarni saqlashga intilsa, ikkinchi tomondan, o‘zgaruvchan ijtimoiy muhitga moslashishga harakat qilmoqda.

XULOSA

Zamonaviy o‘zbek adabiy tilining bugungi holati uning uzluksiz yangilanib borayotgan, ijtimoiy ehtiyojlarga tez moslashuvchi va funksional jihatdan kengayib borayotgan tizim ekanini ko‘rsatadi. Til taraqqiyotida muvozanat masalasi alohida ahamiyat kasb etadi, ya’ni bir tomondan milliy til me’yorlarini saqlab qolish, ikkinchi tomondan esa zamonaviy kommunikatsiya talablari asosida uni boyitib borish zarur. Ayniqsa, yangi tushunchalar va atamalarning kirib kelishi tilning rivojlanishini tezlashtirsa-da, ularni adabiy til me’yorlariga moslashtirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda. Shu jihatdan qaraganda, o‘zbek adabiy tilining istiqboldagi rivoji ilmiy yondashuv, puxta til siyosati va amaliy qo‘llanish uyg‘unligiga bevosita bog‘liq bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shazamanov S., Djuraev B. Uzbek Language Development Strategy in Uzbekistan. – Open Journal of Modern Linguistics, 2024. – B. 290–300.
2. Allworth E. A. The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present. – Stanford: Stanford University Press, 1990. – 410 b.
3. Abdurahmonov G‘. O‘zbek adabiy tili tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018. – B. 108–120.
4. Hojiyev A. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010. – B. 80–95.
5. Mahmudov N. Til va nutq. – Toshkent: Fan, 2013. – B. 60–70.